

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ВИКОНАВСЬКОЇ ВОЛІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ХОРМЕЙСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

METHODOLOGY OF THE FUTURE MUSICAL ART TEACHERS' PERFORMING WILL DEVELOPMENT IN THE PROCESS OF CHOIRMASTER TRAINING

У статті відображено формувальний етап дослідження, присвячено розвитку виконавської волі майбутніх фахівців-хормейстерів. Мета статті – обґрунтування етапів методики і відповідних методів розвитку виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі хормейстерської підготовки. Розробка методики здійснювалась на основі теоретичних (узагальнення, моделювання, концептуалізація) та експериментальних методів дослідження (педагогічне спостереження, інтерв'ю, аналіз результатів освітньо-творчої діяльності тощо). Висвітлено методологічні аспекти розвитку виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва. Окреслено наукові підходи (ноологічний, художньо-ідентифікаційний, полікомунікативний та емерджентний) і художньо-педагогічні принципи, імплементація яких у хормейстерську підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва сприяє розвитку виконавської волі здобувачів. Перелічено педагогічні умови, на основі яких розроблено авторську методику розвитку виконавської волі: стимулювання особистісно-ціннісного ставлення, реалізація лідерських інтенцій студентів на засадах упровадження елементів театральної педагогіки, а також активізація свідомої рефлексивної позиції студентів. Структура і зміст методики зумовлюються результатами діагностувального експерименту з урахуванням розробленого критеріального апарату дослідження. Перший етап методики визначається як етап консолідації, спрямований на згуртування знань, умінь, досвіду хормейстерської діяльності для акумуляції ресурсу розвитку виконавської волі. В якості другого етапу визначено етап модернізації, спрямований на оновлення і трансформацію знань, умінь, навичок і досвіду студентів у контексті виконавсько-вольових якостей хормейстера. Третій етап визначається як етап верифікації, спрямований на перевірку і підтвердження набутих знань та реалізацію їх у виконавській практиці.

Ключові слова: воля, виконавська воля, майбутні учителі музичного мистецтва, методика, хормейстерська підготовка.

The article reflects the molding stage of the study on the development of the future choirmasters' performing will. The purpose of the article is to substantiate the stages of the methodology and appropriate methods of performing will development in future musical art teachers in the process of choirmaster training. The methodology was developed on the basis of theoretical (generalization, modeling, conceptualization) and experimental research methods (pedagogical observation, interviews, analysis of the results of educational and creative activities, etc.). Methodological aspects of the performing will development in the future musical art teachers are highlighted. Scientific approaches (noological, artistic-identification, poly-communicative and emergent) and artistic-pedagogical principles are outlined, implementation of which in the choirmaster training of future musical art teachers will help to develop their performing will. The pedagogical conditions, on the basis of which the author's methodology of performing will development has been created, are outlined: stimulation of personal and value attitude, realization of students' leadership intentions on the basis of introduction of the elements of theatrical pedagogics, and also activation of students' conscious reflexive position. The structure and content of the methodology are determined by the results of the diagnostic experiment, taking into account the selected criteria of the study. The first stage of the methodology is defined as the stage of consolidation, aimed at uniting knowledge, skills, experience of the choirmaster's work for the accumulation of resources for the development of performing will. The second stage is the stage of modernization, aimed at updating and transforming the knowledge, skills, abilities and experience of students in the context of the performing-volitional qualities of the choirmaster. The third stage is defined as the stage of verification, aimed at verifying and confirming the acquired knowledge and its implementation in performance practice.

Key words: will, performing will, future teachers of musical art, methodology, choirmaster training.

УДК 371.124:78
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/38.9>

Сє Ліфен,

аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Наукова категорія «воля» має значну історію дослідження у різних наукових галузях. Починаючи з античних часів, філософи, зокрема Сократ, розглядали волю в контексті пізнання, спрямування людиною себе до моральності, що дало змогу розуміти волю як чинник самовдосконалення особистості. У сучасному науковому полі воля вивчається в дослідженнях у галузі психології, медицині, соціології, педагогіки, медицини тощо.

У контексті діяльності музиканта воля має велике значення. Вона виступає чинником досягнення високих художньо-виконавських результатів. Саме завдяки волі уможлиблюється досяг-

нення ідеальної реалізації звукового образу, який існує у свідомості та у слуховій уяві музиканта як його інтерпретаційно-виконавської концепції. Також неможливо перебільшити значення вольових якостей у діяльності вчителя музичного мистецтва, яка передбачає більш різноманітні форми і види комунікації, які здійснює педагог, на відміну від музиканта-виконавця. Спілкування з учнями потребує здатності до здійснення на них доцільного позитивного впливу, що вимагає від вчителя витримки, ініціативи, вмотивованості. Це має певний перетин з вольовими механізмами психіки, відтак воля проявляється у всіх видах фахової активності вчителя музичного мистецтва.

Одним із значних видів діяльності вчителів музичного мистецтва є організація вокально-хорової роботи, що зумовлює приділення значної уваги саме хормейстерській підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Усі вміння і навички хормейстера, такі як розвиненість диригентської техніки, здатність до емоційного «зараження», вміння контролювати звучання хору в режимі реального часу, відстежуючи найменші огріхи інтонування виконавців з метою ефективною корекції, потребують значного вольового зусилля, без якого неможливий вплив на складний, живий, нетемперований «музичний інструмент» – хор. Активний цілеспрямований розвиток виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва уможливорює набуття ними здатності до трансляції хоровому колективу власного художньо-інтерпретаційних уявлень. Це уможливорює залучення кожного виконавця до єдиного образно-емоційного естетично-ціннісного поля, що є запорукою досягнення високого виконавського результату і водночас всебічного особистісно-професійного розвитку учасників хору і власне хормейстера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед досліджень сутності, структури і функцій волі переважають, безумовно, психологічні дослідження (таких авторів, як Л. Виготський, В. Вундт, Л. Божович та інших). Вчені відмічають наявність кореляції між вольовими механізмами психіки і успішністю саморозвитку людини, що зумовлює обґрунтування конструкту «воля» в якості передумови активної соціальної поведінки, внутрішнього локусу контролю, здатності до подолання перешкод і досягнення успіху [3].

Учені досліджували особливості вольових механізмів психіки також у контексті музичної психології (А. Гостдінер, Я. Мільштейн, В. Петрушин, В. Ражніков та інші). Вивчаючи різні аспекти музично-виконавської діяльності А. Гостдінер у роботі «Музична психологія» визначав такі прояви волі особистості, як рішучість, ініціатива, наполегливість, самостійність та самоконтроль. Автор зазначив, що означені якості допомагають долати перешкоди, які виникають на шляху музиканта в процесі роботи над твором і його сценічної презентації [2]. Надзвичайно актуальною у вимірі музично-виконавської діяльності є наукова праця К. Мартінсена, в якій розглядається звукотворча воля музиканта як основа його виконавської техніки [4].

Розробка методичного забезпечення розвитку виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі хормейстерської підготовки вимагає ґрунтовного вивчення актуальних робіт, присвячених діяльності диригента-хормейстера. Серед праць сучасних дослідників доцільно звернути увагу на роботу Чжан Лу, яку авторка присвятила дослідженню методів організації дири-

гентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Означені методи ефективні для розвитку в здобувачів вищої освіти таких особистісно-професійних якостей, як ініціативність, артистична енергія, відповідальність [10]. На увагу заслуговує й дисертаційне дослідження Цао Хунка, присвячене підготовці майбутніх фахівців до керування хором. Одним з концептуальних положень роботи є синергетичне поєднання творчих зусиль хормейстера і хорового колективу [9]. Також актуальні питання оновлення хормейстерської підготовки засобами художньо-стильового синтезу в контексті сучасного хорового мистецтва, а також особистісні якості диригента-хормейстера у вимірі феноменологічного підходу розглядаються в монографії Є. Бондар [1]. Цікавою в контексті нашого дослідження вдається робота Ся Цзюань, у якій автор досліджує емоційно-вольову надійність підлітків у виконанні вокально-хорових творів. При цьому емоційно-вольова надійність визначається як «системно-інтегративна властивість, що стабілізує регулятивні психологічні процеси та музично-виконавські дії, спрямовані на переборення певних труднощів у самостійному вирішенні музично-виконавських завдань» [8]. У роботі Л. Ярошевської розроблено методику диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на основі традицій одеської хорової школи [11]. Актуальною і сучасною є робота С. Савенко, який дослідив інноваційну форму організації хорової діяльності – конкурсно-фестивальний рух. Автор розкриває провідні конкурсно-фестивальні форми та специфіку явища конкурсно-фестивального руху в сучасній хоровій творчості [6]. Крім того, доцільно спиратися на теоретичні положення щодо вивчення шляхів формування вольових якостей майбутніх учителів-хормейстерів у процесі фахової підготовки [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематика волі не є новою і малодослідженою в контексті психолого-педагогічних наук, зокрема у контексті музичної психології. Однак існує певний брак систематизованого і організованого методичного забезпечення розвитку виконавської волі саме в контексті хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Мета статті – обґрунтування авторської етапної методики розвитку виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі хормейстерської підготовки.

Виклад основного матеріалу. Вивчення і узагальнення теоретичних наукових розвідок з проблеми виконавської волі дозволяє обґрунтувати дефініцію «виконавська воля майбутніх учителів музичного мистецтва» в контексті хормейстерської підготовки як «індивідуальну базову особис-

тісно-професійну властивість, яка проявляється у процесі хормейстерської діяльності і уможливорює здійснення психоемоційного впливу диригента на учасників хорового колективу з метою їхнього об'єднання на основі емоційно-духовного резонансу, а також регулювання власної інтелектуально-творчої активності з метою досягнення високого художнього рівня інтерпретації емоційно-образного змісту музичного твору і підвищення ефективності функціонування як колективу, так і власне хормейстера» [7, с. 135]. З огляду на те, що це складний інтегрований особистісно-професійний конструкт, вважається за доцільне умовно виокремлювати в ньому певну структурні компоненти, які знаходяться у динамічному зв'язку один з одним: мотиваційно-інтенціональний, інтонаційно-проектувальний, комунікативно-сугестивний та рефлексивно-регулятивний компоненти.

Розвиток виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає розробки покрокової стратегії, яка базується на певних методологічних засадах. У якості методологічної основи авторської методики запропоновано чотири наукових підходи, кожен з яких певним чином впливає на розвиток виконавської волі, а разом вони утворюють складно функціонуючу методологічну систему. Такими підходами є: ноологічний (на основі якого хормейстерська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва розглядається як феномен з високим культуротворчим і духовно-розвиваючим потенціалом, здатним поєднувати людей на основі загального духовного світосприйняття); художньо-ідентифікаційний (є передумовою осягнення семантичної та емоційно-образної палітри музичного твору з метою залучання виконавців хорового колективу до спільного духовно-естетичного переживання); полікомунікативний підхід (зумовлює сприймання взаємодії хормейстера з хором як полікомунікативного акту через взаємне включення і збагачення художніх смислів); емерджентний підхід (дозволяє розбудовувати еволюційно нове методичне вирішення проблем хормейстерської підготовки, хорового виконавства за рахунок уведення випадкових (обумовлених ситуативно) варіацій та відхилень від звичних, традиційних методів художньо-педагогічного впливу).

Також в основу методики покладено ряд художньо-педагогічних принципів: принцип індивідуальної конгруентності (особистісна узгодженість вибору форм художньо-педагогічного впливу); принцип художньо-образного резонансу (усвідомлене якісне збільшення емоційно-образного резонансу в процесі художньої полікомунікації); принцип синергійної інтеграції (стратегія ефективного співробітництва з метою взаємопроникнення всіх учасників хору в художньо-образний зміст музики), принцип інтонаційно-слухового моніторингу (акту-

алізація активної і усвідомленої аналітичної роботи в режимі реального часу звучання хору з метою відстеження її якості).

На основі вказаних наукових підходів і художньо-педагогічних принципів будуються педагогічні умови розвитку виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва, які визначають будову методики і перебіг формульованого експерименту, в процесі якого означена методика перевірятиметься. До таких умов належать: стимулювання особистісно-ціннісного ставлення студентів до хормейстерської діяльності на основі сучасних хорових фестивально-конкурсних тенденцій; моделювання інтонаційно-стильових уявлень студентів через залучання до діалогічної інтерпретації та реінтерпретації хорових текстів; реалізація лідерських інтенцій студентів на засадах упровадження елементів театральної педагогіки у процес хормейстерської підготовки та активізація свідомої рефлексивної позиції студентів на основі осягнення стратегій мистецько-педагогічного менеджменту.

З урахуванням усіх викладених вище концептуальних засад, доцільно виокремити в методиці певні умовні етапи, організовані за принципом поступовості, кожен з яких доповнює інші та вирішує власні завдання. Такими етапами методики розвитку виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі хормейстерської підготовки є: етап консолідації, етап модернізації та етап верифікації.

Перший етап визначається як «консолідаційно-імпульсний». Цей етап передбачає актуалізацію, згуртування знань, умінь, досвіду хормейстерської діяльності, які є в здобувачів. Таке згуртування супроводжується активним аксіологічним впливом на студентів, що зумовлює виникнення емоційно-ціннісного імпульсу, який налаштовує їх на усвідомлений, цілеспрямований і внутрішньо вмотивований розвиток виконавської волі в процесі хормейстерської підготовки.

На першому етапі методики використовуються методи, спрямовані на визначення значущих хормейстерських умінь, самооцінку, пошук і аналіз важливих в контексті розвитку виконавської волі особистісних і професійних якостей фахівців. Відповідно, використовуються такі методи: рефлексивний диспут, метод художньо-інтерпретаційного фреймінгу, метод імпаکت-моніторингу, метод виконавського самоаналізу.

Другий етап авторської методики – «продуктивно-модернізаційний». Мета зазначеного етапу – оновлення та вдосконалення наявних знань, умінь і навичок хормейстерської роботи з урахуванням вектора на розвиток і прояв виконавської волі. Протягом продуктивно-модернізаційного етапу реалізуються методи, спрямовані на залучення студентів до продуктивної виконавської

діяльності та її критичного аналізу з метою підвищення рівня виконавської волі.

На другому етапі використовується низка творчо-дидактичних ігор та творчо-виконавських практик, спрямованих на розвиток вольових якостей, уміння швидко адаптуватися, здатність до ефективного самонавчання. Серед таких методів – творчо-дидактичні ігри «Емоційні варіації», «Руйнування міфу», «Піаніно», «Лови мить». Також використовуються творчі практики: інтонаційне моделювання, художньо-пластична імпровізація, вокальне коло.

Третій етап методики розвитку виконавської волі визначено як «творчо-верифікаційний». Це етап самостійної творчої роботи, протягом якого відбувається процес верифікації, спрямований на перевірку і підтвердження набутих знань та реалізацію їх у виконавській практиці. На останньому етапі студенти отримують особистісне підтвердження, що рівень розвитку виконавської волі впливає на виконавсько-творчу результативність.

Означений етап передбачає реалізацію набутих умінь, їх закріплення. Виконавська воля хормейстера проявляється в самостійній творчій діяльності, у разі, коли необхідно проявити наполегливість, ініціативу, відповідальність. Відтак, на творчо-верифікаційному етапі використовується метод творчого виклику і метод художнього проєкту, за умовами якого кожен учасник готує свій хоровий видовищний проєкт.

Висновки. Отже, методика розвитку виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі хормейстерської підготовки передбачає проходження студентами трьох етапів (консолідаційно-імпульсний, продуктивно-модернізаційний, творчо-верифікаційний), кожен з яких має відповідні мету, завдання і методи. На наступному етапі дослідження передбачається експериментальна перевірка й аналіз результатів авторської методики розвитку виконавської волі в процесі хормейстерської підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар Є. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості : монографія. Одеса : Астропринт, 2019. 388 с.
2. Гостдинер А. Музыкальная психология. Москва : Проспект. 1993. 193 с.
3. Кирпенко Т. Функція волі в процесі саморозвитку особистості. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2014. № 7. С. 120–127.
4. Мартинсен К. Индивидуальная фортепианная техника на основе звукотворческой воли. Москва : Музыка, 1966. 220 с.
5. Осадча Т. Шляхи формування вольових якостей майбутніх учителів-хормейстерів у процесі фахової підготовки. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 23. Т. 2. С. 70–74.
6. Савенко С. Особенности функционирования фестивально-конкурсного движения в хоровом жанре. *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка*. Луганськ : Вид-во ЛДАКМ, 2014. Вип. 29. С. 121–129.
7. Сє Ліфен Зміст і структура виконавської волі майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті хормейстерської підготовки. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2020. № 2 (131). С. 131–138.
8. Ся Цзюай. Формування емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокальнохорових творів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання. Київ, 2017. 266 с.
9. Цао Хункай. Методика формування здатності майбутніх учителів музики до керування хором: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання. Київ, 2017. 220 с.
10. Чжан Лу. Сутність, зміст і структура диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики до роботи у загальноосвітніх навчальних закладах. *Наукові записки : Зб. наук. статей*. 2015. Вип. 126. С. 147–155.
11. Ярошевська Л. Методичні принципи диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики на традиціях одеської хорової школи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2016. № 21. С. 38–42.